

Алла Кравченко, Сергій Москаленко

КРАВЧЕНКО Алла Петрівна – кандидат юридичних наук, асистент кафедри гуманітарних та соціально-економічних навчальних дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Сфера наукових інтересів – філософія та антропологія права.

МОСКАЛЕНКО Сергій Миколайович – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – вітчизняна історико-філософська думка та проблеми етики.

ЛЮБОВ У СВІТІ ПРИРОДИ, СУСПІЛЬСТВА І ЛЮДИНИ

У статті доводиться, що любов – це не тільки інститут або платонічна містерія чи тілесна спокуса, але й своєрідне споглядання, психічна нірвана. Рушійна сила і внутрішня сутність любові – це тілесне прагнення чоловіка і жінки поєднати споконвічно приховане і витончене бажання володіти красою. Краса, піднята на рівень ідеалу, є прекрасним.

Ключові слова: батьківщина, бажання, гідність, довіра, жінка, ідеал, кохання, краса, любов, насолода, платонічна любов, повага, потреба, прагнення, прекрасне, природа, цінності, честь, чоловік.

Тільки в любові і лише завдяки любові людина стає людиною. Без любові вона є неповноцінною істотою, позбавленою справжнього життя та глибини душевних переживань і не спроможною ні діяти ефективно, ні розуміти адекватно інших і саму себе. За всіх часів і в усіх народів любов перебувала в центрі філософських роздумів як одна з найважливіших морально-етичних проблем, тісно пов'язаних із змістом людського життя. А тому важко назвати класика філософії, який би не цікавився проблематикою любові: Сократ і Платон, Ф.Бекон і Д.Локк, М.Монтень і Л.Вовенарг, Б.Спіноза і Ж.Ламетрі, І.Кант і Г.В.Ф.Й.Гегель, Л.Фейєрбах і К.Маркс.

У наш нинішній складний і непростий час – хай то художня література, мистецтво, релігія чи філософія – необхідно насамперед розвивати в людині здатність любити і особливо – любити іншу людину.

© А. П. Кравченко, С. М. Москаленко, 2014

Від природи нам властиві два імпульси, два мотиви: ми бажаємо, щоб нас любили і поважали. Який же з двох імпульсів найбільш сильний? На нашу думку – це схильність до поваги. Пояснимо чому. Повага належить до нашої внутрішньої цінності, в той час як любов – тільки до цінності інших людей. Людину поважають тому, що вона має внутрішню цінність, а люблять її за те, що пов'язують з нею отримання вигоди й різного роду задоволень. Ми любимо те, що приносить нам вигоду, а поважаємо те, що само по собі має цінність. Іншою причиною нашого бажання поваги є те, що повага надає нам більшу впевненість перед іншими, а ніж любов. Завдяки повазі ми значною мірою недоторканні й захищені від образ. Любов же може існувати і при зневазі. Любов базується на любові інших людей, адже від них залежить, захочуть вони любити, знехтують чи зненавидять мене. Але якщо я маю внутрішню цінність, мене поважатиме кожен. Отже, судження інших про нас нам не байдуже, ми виявляємо зацікавленість у тому, як нас оцінюють інші. Купець хоче, щоб його вважали багатим, так як він має від цього вигоду. Людина, що копить гроші з тою метою, щоб потім їх ефектно розтратити, є не жадібною, а пихатою, гордовитою. Якщо ж людина керується тільки тією метою, щоб мати про себе добру репутацію, то вона не має своїм об'єктом користь і тому є не пихата, а честолюбна. Честь не є наслідком прагнення до вигоди, а являє собою схильність, спрямовану тільки на отримання почесностей. Будь-яка людина, навіть видатна, не залишається байдужою до суджень про неї інших людей. Честь і гідність виражають моральну цінність людської особистості, розкривають відношення людини до самої себе і відношення до неї суспільства. Коротше кажучи, гідність – це честь, яку людина сама собі віддає. Так, коли філософ Діоген загоряв на сонці поблизу від Корінфа, Олександр Македонський, зупинившись над ним, сказав: «Проси у мене, чого хочеш», – то почув у відповідь: «Не застуй мені сонця».

Ми беззахисні від народження і тому маємо таку сильну потребу в інших людях. Вони потрібні і почуттям нашим і розуму; без них ми не пізнаємо нічого, навіть самих себе. Рятуючись від самотності, ми шукаємо захисту в інших людей. І тільки сповідуючи любов до людей, ми можемо повернути їх до себе, добитись їхнього довір'я. Саме цим і пояснюється наша любов до інших людей.

Проте жадібне і владне домагання любові буває жахливим. Але в звичайному житті ніхто не вважатиме егоїстом дитину, котра шукає втіхи у матері; не осудять і дорослого, який засумував за своїм другом. У всякому випадку, це ще не найстрашніший егоїзм. Іноді доводиться мати потребу в іншій людині; але ніколи не має потреби ні в кому

тільки пропаший егоїст. Ми дійсно потрібні один одному – «недобре бути людині одній», – сказано в Біблії (Книга буття 2;18).

Але людська любов може бути дивною подобою любові ідеальної. Її терпіння і сила, її блаженство і ласка, її бажання, щоб іншому було добре, наближають її до ідеальної любові. І в цьому любов прекрасна. Та коли ми надамо їй абсолютну, нічим не зумовлену цінність, на яку вона права не має, поставивши її понад усе на світі, вище честі й гідності, совісті й обов'язку, любов із найкращої (ідеальної), перетвориться в найгіршу, і зруйнує нас, а заодно й себе. Посилаючись на швейцарського філософа Дені де Ружмона, який прекрасно сказав: «Любов перестає бути найгіршою тільки тоді, коли перестає бути найкращою», англійський вчений і літератор К.С. Льюїс (1898-1963 рр.) виразив цю думку інакше: «Любов стає найгіршою, коли стає найкращою» [5, с. 105]. Біда в тому, що будь-яка людська любов і чим вища – тим сильніше схильна брати на себе божественні повноваження. Любов не вважає себе найкращою, поки на неї не схожа! Але любов – надто розпливчате почуття.

Любов говорить як той, хто має владу над нами: повчає нас не зважати на ціну, вимагає повної покори і запевняє, що будь-яка дія здійснена заради неї, законна і навіть похвальна. І провина любові збільшується від того, що вона виявляє ці блюзнірські претензії не тоді, коли вона мала і низька, а тоді, коли любов чиста і благородна. Любов не шукає справжніх достоїнств, вона їх ніби побоюється: їй потрібні тільки ті достоїнства, які створює і вигадує вона сама. У цьому вона схожа на королів, адже вони визнають великими тільки тих, кого вони самі звеличили.

Змалку дітей поправляють коли вони говорять, що «люблять черешні». Недарма англійці гордяться, що в їхній мові є два дієслова – «to love» і «like», в той же час у французькій лише одне – «aimer». Але французька мова не поодинокка. Нині і в нас все частіше говорять «я люблю». Самі педантичні люди раз у раз повторюють, що вони люблять якусь їжу, гру чи справу. І дійсно, любов до людей і любов до того, що нижче людини, важко розділити чіткою межею.

Коли ми дещо любимо, це значить, що ми отримуємо від нього якесь задоволення. Але задоволення бувають двоякі: 1) потреби – це задоволення природних бажань і 2) насолоди – це задоволення, що гарні самі по собі. Приклади задоволень першого виду: спрага – потреба пити, сонливість – потреба спати, хтивість – чуттєвий потяг, жага до жінки. Приклад задоволень другого виду: раптові пахощі (скажімо, ви йдете вранці дорогою і раптом до вас донісся приємний запах із поля чи саду). Ви нічого не чекали, не хотіли – і задоволення

з'явилося вам як дар. Для ясності ми наведемо дуже прості приклади, в житті буває значно складніше. Якщо вам у жаркий день, коли ви захочете пити і попрохаєте чашку води – замість води дадуть каву, до задоволення-потреби може додатись задоволення-насолада. Крім того, насолада може стати потребою. Для нормальної людини вино як запах із поля. Для алкоголіка ж, чий смак і органи травлення давно зруйновані, насолади взагалі немає, є тільки нетривале полегшення. Вино швидше навіть противне йому, але залишатися тверезим йому ще важче.

Однак дуже часто за потребою люди не бачать, а іноді й не хочуть бачити насолади, вважаючи, що потреба є цілком природна і злободенна, і не призведе нас до надмірності, а насолада – це розкіш, примха, шлях до шкоди. У стоїків ми знайдемо скільки завгодно таких міркувань. Але не будемо їм піддаватись, бо людський розум схильний заміняти опис оцінкою і тому хоче порівнювати не явища, а цінності. Нам же це ні до чого, бо ми будемо порівнювати явище потреби з явищем насолади. І в цьому випадку порівняння говорить не на користь задоволення-потреби.

Коли людина випє в жаркий день склянку води, вона скаже: «Як хотілось мені пити». П'яниця, що вип'є склянку вина, скаже: «Як хотілось мені випити», а нормальна, не схильна до пиття людина скаже, покуштувавши прославленого «Чорного доктора»: «Гарне вино!» Їй гарно нині, а тим двом першим, кого мучила спрага і кому хотілось похмелитись – було погано. Отже, насолада знаходиться в теперішньому часі, а потреба – в минулому. На вищезгаданих прикладах ми бачимо, що насолада перетворюється в потребу саме тоді, коли вона змінюється в гіршу сторону. Якщо те, чого нам хотілось, виконано – воно просто нам байдуже, його для нас немає. Така вже природа задоволення-потреби. Запах їжі зовсім відрізняється до і після обіду. Водопровідний кран і чашка дуже привабливі, якщо, напрацювавшись, ви прийшли з поля, а вже через півхвилини вони вам ні до чого.

Задоволення-насолада є зовсім не такою. В насолоді є визнання неминущої цінності, якась відчуженість, незацікавленість. Ми хочемо не тільки заради себе, щоб гарне вино не зіпсувалось. Навіть якщо ми хворі і пити ніколи не зможемо, нас просто злякає думка про те, що вино прокисне або попадеться людині, яка не оцінить його. Насолоді ми вдячні, поважаємо її. Ми запитуємо: «Як це ви проходите мимо саду і нічого не відчуваєте?» Про потребу так не питаєш: хотілось людині пити – вона й випила води, не хотілось – не випила.

Задоволення-потреба схожа на любов-потребу. А любов-потреба триває не довше самої потреби. На щастя, це не значить, що людина

стає нам байдужою. По-перше, потреба може повторюватись, а по-друге – і це важливіше – може виникнути інший вид любові, яку будуть охороняти вірність, вдячність, і повага. Проте якщо любов-потреба залишилась без підтримки і без змін, вона зникає, коли мине в ній сама потреба.

На противагу потребі в насолоді завжди є неогоїстичний початок – тому ми й радіємо, що сад чи луки цвітуть як колись, а ліси, в якихось чужих краях не вирубані. Ми просто любимо все це.

Задоволення як насолоду можна відчувати і до людей. Коли так люблять чоловіка, приходячи в захват від його розуму, це називають захопленням і відданістю. Якщо ж люблять жінку, насолоджуючись нею тільки за її красу, це називають боготворінням тієї, яку люблять. До жінки це буде: «Яка ти прекрасна!». У цьому випадку той, хто любить, нічого не хоче, він просто дивується диву, навіть якщо воно не для нього. Згадайте пушкінські рядки: «Я Вас любив так щиро і так ніжно, як дай Вам бог, щоб так любив другий». Саме така любов у давніх греків називалась агапе (самовідданість). Але такою любов'ю можна любити не тільки чоловіка чи жінку, але й Бога. Якщо так люблять Бога – це називають благоговінням або набожністю. Але так любити Бога – доля небагатьох, яких у народі звать святими. А решта людей у своїй любові до Бога – швидше лицемірні, ніж щирі. Коли немає серйозної небезпеки їхньому життю чи здоров'ю, вони цілком обходяться без Бога, вважаючи, що він їм більше не потрібний. Поки біда не пролунає, вони й не згадують про Бога. Як зауважив французький філософ А. Камю: «Ми звертаємось до Бога лише для того, щоб отримати неможливе» [4, с. 444]. І тільки, коли біда їх «стане на порозі», вони мерщій кидаються за допомогою до Бога, бо «в біді і біс монахом стане». Християнин погодиться, що наше духовне здоров'я прямо пропорційне нашій любові до Бога; а ця любов, за самою своєю природою майже цілком є любов'ю – потребою.

Зрозуміти це неважко, коли ми просимо простити наші гріхи або підтримати нас у випробуваннях. Але все в нас – одна суцільна потреба; все неповне, всього недостатньо і тому все волає до Бога. Це не значить, що іншої любові ми до нього не здатні відчувати. Апостоли й пророки розкажуть нам, як вийшли за її межі. Але навіть ті, хто відчував до Бога любов-дар, в той же час били себе в груди разом із простими смертними і благали із своєї немочі до Бога. І тут виходить зовсім дивно. Людина ближче всього до Бога, коли вона менше всього на Бога схожа. Хіба схожі наша потреба і його повнота, наша неміч і його влада, наше покаяння і його праведність, наш крик про допомогу і його всемогутність. Але «близькість до Бога»

буває різною. По-перше, це «схожість із Богом». І гарні й погані люди більше схожі на Бога, ніж тварини. Людська природа «ближче» до божественної. Блискуче підтвердження цієї думки знаходиться у висловлюванні французького філософа і просвітника Вольтера (1694-1778 рр.): «Якщо Бог створив людину за своїм образом і схожістю, то людина відплатила йому так само» [4, с. 62]. Але є й інша близькість – можна ще ближче підійти до Бога – коли вірний наш шлях до єднання з Богом і до блаженства в ньому. Проте перша і друга наша «близькість до Бога» співпадають не завжди. І тому ми вдаємось до аналогії. Уявимо собі, що ми йдемо через гору до того села, де стоїть батьківська хата. Ми піднялись на вершину гори і стали прямо над селом. Можна кинути в хату каменем, але додому ми прямо звідси не потрапимо. Прийдеться йти назад і зробити зайвих 5км. Справжня відстань між нами й хатою стане спочатку більшою. Зате ми самі будемо ближче до того, щоб помитись і поїсти вдома. На вершині гори ми близько від села, але скільки там не сиди, ми не наблизимось до води й їжі. Так і перша близькість до Бога – «близькість за схожістю», обмежена й закінчена. А близькість інша – «близькість за святістю» до Бога – відкрита, вона збільшується і заповідана нам як «близькість наближення до Бога». А тому сильна, щаслива, творча і вільна людина схожа на Бога. Але ніхто не назве її святою. Синами божими стають не так.

Близькими не за схожістю, а за святістю стають лише тоді, коли вміють поєднувати людську волю з божою волею. Недаром російський релігійний філософ М. Бердяєв (1874-1948 рр.) якось сказав: «Християнство є не тільки віра в Бога, але й віра в людину, у можливість розкриття божественного у людині» [4, 902]. А тому наше наслідування Богу в цьому житті має бути наслідуванням Христа. Наш зразок – Ісус, не тільки на Голгофі, але й на дорозі, в наговпі, серед наполегливих прохань і бурхливих суперечок, що не давали йому ні відпочити, ні залишитись на самоті. Саме це життя, так дивно не схоже на життя божественне, не тільки схоже на нього – це воно й є, коли воно тут, на землі, в наших земних умовах. У Біблії Христос говорить нам: «Ось так – так радісно, так безкорисливо ти повинен любити мене і меншого із братів моїх».

Проте можна любити не тільки людину. Любов до природи для людей теж дуже важлива. Але любов до природи – це не тільки любов до краси. Звичайно, в природі багато красивого – і дерева, і квіти, і птахи, і тварини. Та любов до природи і є любов'ю до своєї країни – це патріотизм, як і плач Христа за Єрусалимом, що наповнений любов'ю до своєї країни. Патріотизм має багато різновидів.

Перший з них – любов до рідної домівки : до місця де ми росли; до старих друзів, знайомих облич, знайомих краєвидів, запахів і звуків. З любов'ю до рідної домівки пов'язана любов до свого укладу життя. Любов до місцевої говірки і – рідше – любов до рідної мови. У нашому розумінні – це буде називатись, любов'ю до нашої України. Тільки шовіністично настроєні росіяни, можуть говорити про Малоросію і хохлів. Але той, хто не любить рідного брата, земляка свого, якого бачить, ніколи не полюбить і людину, яку не бачить, людину взагалі.

До сих пір мова йшла про ближніх в географічному, а не християнському розумінні слова. Коли ж ми перейдемо рамки географії в своїй любові, тоді остання набуде форми християнської любові до людей інших країн, до людей взагалі. У будь-якої, хоч трохи розумної, обдарованої уявою людини, такий інтернаціональний патріотизм, любов не тільки до України, а й любов до всього людства, тільки добрі почуття до чужоземців. Чи можу я любити свою рідну домівку і не зрозуміти, що інші люди з таким же правом люблять свою? Француз так само відданий смаженим каштанам, як англієць – яечні з шинко, а ми – борщу чи галушкам. Що ж, дай їм бог, нехай їдять жарені каштани і яечню з шинкою. Ми зовсім не хочемо нав'язати їм наші уподобання. Рідні місця тим і гарні, що інших таких ніде немає. Навіть у рослин і тварин ми знаходимо любов до батьківщини: багато які дерева й квіти з такою прихильністю туляться до своєї батьківщини, й землі, й повітря, й води, що відразу в'януть, сохнуть і змінюються, якщо їх пересадити. Журавель, ластівка, лебідь, лелека й інші перелітні птахи повертаються із красивіших країн, у свою холодну, рідну землю, у бідні гнізда. Багато які тварини дають себе швидше вбити, аніж покинуть свою рідну землю, територію, свій дім чи їжу, а якщо ми їх насильно вирвемо з їх рідних умов життя і перевеземо в чужі краї, вони загинуть від туги за батьківщиною.

Любов до своєї країни має і другий різновид – це особливе відношення до минулого країни, яке живе в народній свідомості (Київська Русь, Запорізька Січ), великі діяння предків: Северина Наливайка і Богдана Хмельницького, Івана Мазепи і Павла Полуботка. Це минуле і зобов'язує нас і ніби дає нам гарантію. Ми не маємо права зрадити високим зразкам, бо ми нащадки тих великих, і тому вже якось так виходить, що ми й не можемо їм зрадити.

Але справжня історія будь-якої країни сповнена не тільки героїчними сторінками її минулого, але й ганебними фактами. Якщо ми вважатимемо, що великі діяння для неї типові, ми звичайно помилились, і станемо легкою здобиччю для людей, які полюбляють відкривати очі іншим. Коли ми дізнаємось про нашу історію більше, наша любов до своєї країни може навіть загинути, і змінитися злим

цинізмом, або ж ми можемо навмисно відмовитися бачити правду. І все таки, щоб нам не говорили, саме така щира любов до своєї країни, її героїчного і сповненого горем і болем минулого, допоможе багатьом людям поводити себе значно краще у тяжку годину, аніж би вони поводити себе без неї. З цього приводу наведемо чудові рядки пісні «До українців» на слова навічно втраченого нами поета Віктора Баранова у виконанні Теодора Кукурузи, що лунали по кілька разів на день із радіоприймачів на початку 90-х років: «Українці мої! Дай вам Боже і щастя, і сили. Можна жити й хохлом, і не згіркне від того хлібина. Тільки хто ж колись небо прихилить до ваших могил, як не зраджена вами, зневажена вами Вкраїна?» [1, с.3].

Третій різновид любові до своєї країни – це вже не почуття, а тверда, навіть фанатична віра в те, що твоя країна або твій народ справді найкращий. Можна стверджувати «Кожен народ вважає, що його чоловіки – найхоробріші, а жінки – найкрасивіші». Але, відверто, якщо якась нація таки найкраща, то чи не повинна вона всіма правити? Коли є це відчуття переваги, вивести можна багато що із нього. Можна підкреслювати не обов'язок, а право. Можна визнати, що одні народи, цілком вже ні на що не здатні, необхідно знищити, а інші, трохи кращі, повинні служити вибраному народові. Звичайно, відчуття обов'язку краще, аніж відчуття права. Але ні те, ні інше до добра не доведе. В обох випадках є вірна прикмета зла: вони перестають бути смішними тоді, коли стають жахливими. Якби на світі не було б обману індіанців, знищення євреїв, газових камер апартеїду, пихатість такого патріотизму здавалась би грубим фарсом.

Таким чином, любов – це одне із найглибших поривань людського духу. Л. Фейербах, зокрема, вказував, що в любові «не можна ошчасливити самого себе, не ошчаслививши водночас, хоча б і мимоволі, іншу людину ... Чим більшим щастям ми наділяємо іншого, тим щасливішими стаємо й ми самі» [6, с. 468].

Рушійна сила і внутрішня сутність любові це тілесне прагнення чоловіка та жінки поєднати споконвічно приховане і витончене бажання володіти красою. А краса, піднята на рівень ідеалу, є прекрасним. До нього прагне і платонічний ідеал кохання.

Але у платонічного кохання є свої новозавітні корені: воно засуджує тілесний контакт чоловіка і жінки без участі рук і призводить до екзальтації – духовного екстазу, намагання відчутти себе «невинними як янголи», споглядати могутність свідомості в нескінченному Всесвіті. Чоловік і жінка немовби разом літають у хмарах «чистої» духовної насолоди. Губи їх ніколи не доторкуються, руки завжди обіймають пустий простір, своєрідний туман ідей, як сказав би філософ Платон. Таке

кохання – просто ілюзія, прекрасна мрія, що призводить до відчуження людини. Платонічне кохання антифеміністичне: його проповідники проголошують не тільки прокляття тілесним стосункам, але й прокляття жінки взагалі. Мета платонічного кохання – поєднання душ без злиття тіл.

Насправді інтимне бажання зростає з тілесним наближенням. Кохання найсильніше всього зростає за відсутності коханої, для своєї підтримки воно потребує розлуки, певної відстані. А тому найсильніше кохання досить часто буває нерозділеним.

Багато хто з філософів часто задавався двома запитаннями: по-перше, чи існує кохання чоловіка і жінки та жінки і чоловіка, що виникає не на основі інтимного бажання? Ні, такого кохання не існує. По-друге, а чи може людина відчувати кохання, не вкусивши біблійського «райського яблука», тобто до здійснення тілесного контакту? Може, і досить часто.

Платонічного «ефемерного» кохання між чоловіком і жінкою не існує. Йому суперечить сама людська природа. Людина може усвідомлювати своє інтимне бажання, не доходючи до здійснення тілесного контакту. Адже її мораль блокує інстинктивне бажання, що раптово виникло.

Варіант, коли людина усвідомлює інстинктивне бажання, але не доходить до тілесного контакту, зазвичай характеризується для першої, чисто емоційної естетичної фази кохання. Почуття, що виникло, не вимагає негайного здійснення тілесного контакту. Саме кохання спочатку виникає в найвищій сфері ідеалізації коханої. Отже, створюється ілюзія, що нічого спільного з інстинктом продовженням роду любов не має. Однак закоханий рано чи пізно починає відчувати, хоча і в завуальованій формі, інстинктивне бажання.

Франческо Петрарка палко оспівував свою чисто «платонічну» любов до Лаури. Але в цієї любові була своя біологічна основа – інстинктивне бажання. Петрарка ніколи не був апатичною людиною. Взагалі кажучи, генії мистецтва ніколи не були євнухами, у більшості випадків вони були наділені особливою чуттєвістю. За визнанням самого Петрарки, він не був байдужим до насолод кохання. Він зізнавався, що Лаура спрямовує його до неба, але водночас у нього виникали й гріховні бажання. «Спопеляемий внутрішнім вогнем, він переходив із одного міста до іншого, із одного села в інше, і немає нічого дивного в тому, що випадкові зустрічі з жінками, які менше Лаури берегли свою репутацію, знаходили в його гарячій крові достатній матеріал для перетворення невірльника платонічного кохання у старанного жерця гріховних насолод», – вказував М. Дубинський в книзі «Жінка в житті великих і знаменитих людей» [3, с.33].

Якщо «платонічне» кохання вимушене, тобто еротичне бажання подавлюється, відбувається особлива компенсація недостатніх елементів любові, знаходиться об'єкт – заступник почуттів. Так, наприклад, оспівуючи недосяжний образ Лаури, Петрарка в той же час зустрічається з такими жінками, які, не володіючи неземними якостями, задовольняють його чуттєвість. Те, чого не дає піднесений «платонічний» образ, відшуковують поза ним, в реальному житті.

Платонічне кохання репрезентує собою один із наступних варіантів: 1) дружбу безпомічних у статевому відношенні людей, позбавлених еротичного бажання; 2) невзаємну любов з небажанням інтимних контактів одного із її учасників; 3) сильну обопільну любов при відсутності об'єктивної можливості інтимного зближення; 4) любов за наявності в обох або в одного із закоханих забобонів, що виключають задоволення еротичного бажання.

Дух людини існує в єдності з її тілом. Ця єдність протилежностей і народжує гармонію. Австрійський письменник Стефан Цвейг свого часу зазначав: «Пристрасне поклоніння спрямоване до жінки, підсвідомо прагне до володіння її тілом – до цього природного символу найміцнішого поєднання чоловіка і жінки». І він же робив своєрідний висновок із цього: уникати абсолютно природнього – означає підсилювати інтерес до нього, адже сила бажання пропорційна обмеженню заборони [2, с.48].

Якогось чудового ранку в серці юнака починає звучати найсолідша і найніжніша музика, яку іменують любов'ю. Це пробудження молодості, торжествуючий поклик буття, розквітаючої природи людини. Це перша, чиста, юнацька любов, любов як справжній союз тіла і духу людини.

У свідомості людини є три виміри: вона засвоює уроки з минулого, створює орієнтацію думки в теперішньому і передбачає майбутнє. Свідомість перетворює любов людини в прекрасний, хвилюючий спогад, дозволяючи їй осягнути всю повноту щастя і дарує тремтливу надію на нову насолоду в майбутньому. Любов ніколи не існує як скінченне переживання в момент її реалізації. А тому любов завжди і хвилюючий спогад і світле очікування.

Природа щедро дарує людині насолоду, щоб з допомогою цієї приманки здійснити інстинктивне продовження роду. Водночас людині як суб'єкту історії зі свого боку вдається перехитрити природу, перетворивши інстинктивне бажання в об'єкт постійної насолоди, не лише заради функції продовження роду. Для цього людина наділена почуттям «соромливості», котре стає «моральною прикрасою» чоловіка і жінки. Отже, любов – не тільки інстинкт або платонічна

містерія чи тілесна спокуса, але й своєрідне споглядання, свого роду психічна нірвана.

Досить часто запитують: чи люблять тварини? Звідки слова: «Любов змій солдата погубила». Видатний зоопсихолог ХІХ століття Д. Роменс знаходить у статевих стосунках тварин риси духовних атрибутів людини. 1) галантність (делікатність поведінки); 2) багатство емоцій; 3) кокетство; 4) почуття обов'язку та ін. Розглядаючи любовну ідилію двох риб, він вказував: «Самець досить делікатно доглядав самку, навіть доторкуючись своїм ротом до її роту» [2, с. 11], а вона відповідала на його люб'язності. Ідеалізуючи такі стосунки у тваринному світі, Роменс вбачав у них вияв піднесеної любові риб в акваріумі. І все ж таки Роменс і йому подібні прихильники помилялись. Якою б для нас не була дивовижною поведінка тих чи інших тварин, їх статеві стосунки ні в якому разі не можуть бути зведені до любові. Любов у найвищому значенні цього слова притаманна тільки людині. Адже любов – це не тільки поєднання тіл, але й злиття душ двох кохаючих один одного людей.

Література

1. Баранов В. До українців. – <https://sites.google.com/site/kripyvolya/pisennyk/kozacki/slova-akordi-zvucanna/do-ukrainciv>.
2. Василев К. Любовь / Кирилл Васильев. – М.: Прогресс, 1982. – 384 с.
3. Дубинський М. Жінщина в житті великих і знаменитих людей / Михайл Дубинський. – К.: Україна – 1995. – 296 с.
4. Душенко К. Большая книга афоризмов / К. Душенко. – М.: Эксмо-Пресс, 2001. — 1056 с.
5. Льюис К.С. Любовь / Клайв Стейплз Льюис. – Вопросы философии. – М., 1989. – №8. – С. 101-111.
6. Фейербах Л.А. Избранные философские произведения в 2-х томах. / Людвиг Фейербах Т. 1. – М.: Политиздат. – 1955. – 246 с.

Кравченко А.П., Москаленко С. М.

ЛЮБОВЬ В МИРЕ ПРИРОДЫ, ОБЩЕСТВА И ЧЕЛОВЕКА

В статье доказывается, что любовь – это не только институт, платоническая мистерия или телесное искушение, но и своеобразное созерцание, психическая нирвана. Движущая сила и внутренняя сущность любви – это телесное стремление мужчины и женщины соединить исконно скрытое и утонченное желание владеть красотой. Красота, поднятая на уровень идеала, является прекрасной.

Ключевые слова: родина, желание, достоинство, доверие, женщина, идеал, любовь, красота, любовь, наслаждение, платоническая любовь, уважение, потребность, стремление, прекрасное, природа, ценности, честь, мужчина.

Kravchenko A.P., Moskalenko P. M.

LOVE IN THE WORLD OF NATURE, SOCIETIES AND MAN

Only in love and due to love a human being becomes a person. A man without love is defective, deprived real life and deep emotional feelings and unable either to act efficiently or understand appropriately other people and himself.

Escaping from loneliness we are seeking protection with other people. And only in case we profess love for people, we can attract them and gain their confidence. This is the way we can explain our love to other people.

Though we can love not only a human being. To love our nature is very important for us. But love for nature doesn't mean love for its beauty. Certainly, there are a lot of beautiful things in nature i.e. trees, flowers, birds and animals. Love for nature means love for your country, and it is patriotism.

Patriotism has a lot of varieties.

The first one is love for your home place: the place where we grew up, our old friends and familiar faces and landscapes, smells and sounds. Love for our home place is associated with our lifestyle. It's love for a local dialect and rarely it's love for a mother tongue. As I see it, it is called love for our Ukraine.

Even plants and animals love their land: many trees and flowers attach to their land, air and water, and they immediately fade, dry and change if they are transplanted. Cranes, swallows, swans, storks and other migratory birds come back from beautiful countries to their cold native land, to their shabby nests. Many animals would rather allow to be killed than to leave their native areas, their homes or food, and if they are forcibly pulled out from their habitual conditions and moved to other lands they can die because they are homesick.

There is another type of love to your native place – it is special relation to the past of your country that dwells in people's mind (Kyivan Rus, Zaporizian Sich), great deeds of our ancestors: Severyn Nalyvayko and Bohdan Khmelnytsky, Ivan Mazepa and Pavlo Polubotok. This past obliges us, it is as if it offered us some guarantee, and that's why we can't betray it.

Thus, love is one of the deepest aspirations of human spirit. Among other things L. Feuerbach mentioned that in love “you can't be happy if you don't make happy another person even unintentionally... The more happiness we give to other people, the happier we are.”

There are three perspectives in person's mind: he learnt lessons from the past, creates ideas in the present and predicts the future. Consciousness transforms person's love into wonderful, exciting memories and allows it to embrace the complete happiness and gives flickering hope for new enjoyment in future. Love has never existed as completed feelings at the moment of its realization. And that's why love is always exciting memories and happy expectations.

Keywords: *motherland, desire, dignity, trust, woman, ideal, love, beauty, love, pleasure, platonic love, respect, necessity, aspiration, wonderful, nature, values, honour, man.*

Надійшла до редакції 3.09.2014 р.